

Szervezett vasasok között

A régi szakszervezeti életnek lényegében két irányítója volt. Az egyik a hivatalosan választott vezetőség, amelybe tekintélyes, szakszervezeti múlttal bíró „idősebb” szaktársak kerültek, köztük becsületes, de nehéz mozgású öregek. A hivatalos vezetőséggel párhuzamosan, annak alárendelve formailag, de sokszor nagyon is önállóan működött a bizalmi testület, melyet sok helyt „szervezőbizottság”-nak neveztek. Tagjainak nagyobb része fiatal, vagy ha korban nem is, de lélekben fiatal és harcosabb szellemű munkás volt.

A vezetőségi gyűléseken hivatalos jegyzőkönyvet vezettek, amelyet az akkori törvények értelmében a hatóságok ellenőrizhettek. A szervezőbizottság ülésein, ha készítettek is feljegyzéseket, azok nem kerülhettek a hatóságok kezébe, rejtve voltak, csak emlékeztetőül szolgáltak. A bizottságnak tagja volt a legtöbb bizalmi — azért is hívták sokszor bizalmi testületnek —, itt tárgyalták meg először a bérmozgalmak elindítását, itt dolgozták ki az akciók technikai kérdéseit, de főleg a még szervezetlen munkások megszervezésével foglalkoztak. Az ülések sokszor viharosak voltak. A fiatal vasasok kendőzetlenül beszéltek egyesek magatartásáról, hevesen vitatkoztak, egyesek támadtak... csak úgy röpködtek a „kuli”, a „hajcsár”, a „sztrájktrő” vagy a „begyepesedett fejű” jelzők, amelyekkel előttem akkor még ismeretlen — a gyűlésen jelen nem levő — személyeket illeltek.

Az egyszeri meghívást folytatólagosnak vettem, és rendszeresen kezdtem járni a szervezőbizottsági ülésekre. Eleinte hallgattam, figyeltem, igyekeztem a szakszervezeti mozgalom mechanizmusát megismerni és megérteni. Több esetben megtörtént, hogy egyik-másik szaktársnak volt valami indítványa, amire a szervezőbizottság vezetője megjegyezte: „Az nem lehet a Szaktanács tudta nélkül” vagy „Meg kell kérdeznünk a Szaktanácsot is...”

Nem tudtam, mi a Szaktanács, de nem kellett olyan sok időnek eltelnie, és megismertem, sőt nagyon fiatalon tagja is lettem.

Egynéhány szervezőbizottsági ülés után megismertem a fiatal marosvásárhelyi vasasok legaktívabbjait: Gáll Kálmánt (már régebről ismertem), Birtalan Bélát, Ungvári Misit, Szócs Bélát, Nyisztor Janit, Kovács Károlyt és másokat... Megismertem még a bál szervezésének idején az „öregeket” is: Kacsó Ferit, Ábrahám Bernátot, Görög Albit, Málnási Károlyt, Lakatos Albit, akik mind tagjai voltak a Vasas Szakszervezet vezetőségének.

Párt vezette szakszervezetünk főerőssége 1923-ban a Transsylvania Gépgyár, a Schieb gyár s a Cukorgyár volt. Hónapokon át készítettek elő e gyárak munkásságát kollektív szerződés kötésére. Olyan tervezetet állítottak össze, amely alapul szolgálhatott az ország más fémipari üzemeiben is a dolgozóknak. A tárgyalások tavasszal kezdődtek. A Gyáriparosok Országos Szövetségéhez tartozó helyi gyártulajdonosok központjuk biztatására nem voltak hajlandók kollektív szerződést kötni, de a vasasok nem hátráltak meg követelésükkel, és kitért a sztrájk.

A GYOSZ (Gyáriparosok Országos Szövetsége) tekintélykérdést csinált az ügyből: megéreztek, hogy a marosvásárhelyi vasasok győzelme esetén a bérmozgalmak lavínja zúdulna a vasipari munkaadókra, minden eszközt felhasználtak tehát e sztrájk letörésére. Megpróbálták kiéhezteni a vasasokat a tárgyalások elhúzásával Aradon és más vasipari központokban, félrevezetett vasasokból sztrájktrőket toboroztak, akiket jól leelőlegeztek, hogy minden eshetőségre a kezükben tartásák őket, de sem a sztrájktrők megjelenése, sem a munka részleges megindítása nem ijesztette meg a vasasokat.

Noha a sztrájktrőket rendőrök őrizték, a sztrájktrők találtak lehetőséget, hogy beszéljenek velük és felvilágosítsák őket a helyzetről. Egy részük azonnal le is állt, s még akkor sem voltak hajlandók dolgozni, amikor a

munkaadók a rendőrségre cipeltették őket, követelve a kapott előleg értékének ledolgozását. Inkább vállalták a rendőrségi meghurcolást és a rendőrfonokat, de sztrájktróként mégsem akartak dolgozni. Azok pedig, akik továbbra is tudatosan vállalkoztak a sztrájktróres szerepére, ezért egy életre szóló leckét kaptak. A munkából hazafelé tartó sztrájktrórokat az őket kísérő rendőrök szeme láttára körbefogta a sztrájktrórság és az erre az akcióra más üzemekből mozgósított vasasok tömege, és aki nem volt hajlandó ígéretet tenni a sztrájktróres azonnali abbahagyására, azt alaposan helybenhagyták, és a gyár mellett folyó Poklos-patak magas partjáról behajigálták a vízbe. A sztrájktrórságban részt vett Tóth Gyula is, a „Madár“, akiről még tíz évvel később is mesélték, hogy a verekedés hevében rettenetes képe volt, s amelyik sztrájktrórore ráordított, az nem is próbált védekezni, hanem egyenesen beugrott előle a patakba...

Jól ismertem Tóth Gyulát, Marosvásárhely első tanult vasesztergályosát. Elöttem áll hatalmas termete, csontos-markáns férfiarca, ahogyan az esztergapadnak dőlve felszemmel figyeli a munkadarabot, amelyről éles rapid-kése finom forgácsokban választja le a felesleges anyag többletet. Nem volt vezető-ember, csak egy becsületes, példamutató szervezett munkás, s ha kellett, sztrájkbizottsági tag. Szerette a jó bort, és ha szombat este 8 órakor nem ült a Sándor János utcai Kádár-fogadó belső szobájában, a Béka (Csiszár Béla) meg a Zsiráf (Gáll Kálmán) joggal mondhatták aggódva: „A Madárral valami baj történt!”

A „Madár“ nevet onnan kapta, hogy amikor megitta — az éveken át megszokott szombat este — egy liter borát, fejét az asztalon nyugvó két hatalmas karjára hajtotta, s mély baritonján énekelni kezdett:

Reszket a bokor, mert
Madárka szállott rá...

Az illegális mozgalomba sem kapcsolódott be, de elmesélte jó barátja, a Zsiráf, hogy amikor 1925-ben letartóztattak néhány ifjú kommunistát, akik között ott volt Ábrahám Kati is (kiszivárogtak a hírek, hogy verik őket a szigurancán), a Madár megkérdezte: „Ki az az Ábrahám Kati?” — „Egy tizenhat éves diáklány” — mondták neki. A Madár eltaszította maga elől a félig megivott borosüveget, és ordítani kezdett: „Süljön le a pojánkról a bőr! Itt ülünk, mint valami kiherélt ökrök, s azt a leánykát verik helyettünk!”

Ki ismeri ma már Tóth Gyulát? Ha most élne, a szakma első mestere lenne — talán a munka hőse... Azt sem tudom, mikor halt meg, de úgy hiszem, ha e sorokat öreg vasasok olvassák, akik ismerték a „Madár“-t, magukban azt fogják mondani: „Jól tette Veress Pali, hogy megemlékezett róla, hiszen Vásárhelyen nemcsak írók és tanárok éltek, és nemcsak Sűrölt Grádcis, Elekes meg Edes lyuk vendéglők voltak, ahol a kedélyes kispolgárok egy szelet flekken meg egy üveg jó küiküllőmenti bor mellett hergelték egymást, vagy telezájjal szidták a kormányt... Hanem ott voltak a kemény osztály-harcban edzett — hat elemis, négy polgáris — munkások is, a Madár, a Béka, a Zsiráf, a többi ismert és ismeretlen építő- meg vas munkás, s nekik legalább annyi közülük volt a történelem formálásához, mint azoknak az anekdotahősöknek, akiknek a bemonadásait és vicceit írónk följegyezték.”

A Transsylvania és a Schieb gyár sztrájkolónak magatartása ismertté vált az egész országban. A sztrájk hat hétig tartott, és a marosvásárhelyi vasasok példát mutattak az ország dolgozóinak harcos elszántságból és kitartásból. Pedig a harc már nemcsak a munkások és közvetlen munkaadók között, hanem a két gyár dolgozóit és a hatóságok meg a GYOSZ között folyt, akik nem akartak a jól szervezett vásárhelyi vasasokkal külön kollektív szerződést kötni, hanem valamilyen, a kormány által összetákolta s az ország összes vasipari üzemreire kötelező „bérmegállapodás“-félélet akartak rákérőszakolni.

Hat hét után a GYOSZ beadta a derekát, és a vásárhelyi vasasok két vezetője, Kacsó Feri szakszervezeti elnök és Ábrahám Bernádtitkár a munkaügyi inspektorátuson elégtétellel irhatta alá a harcban szerzett kollektív szerződést. A Transsylvania vasasai országos hírre, elismerésre tettek szert, s ez nem volt véletlen. A Transsylvania gépgyár vasasai már az első világháború alatt, az akkor még Kállai gépgyár nevet viselő üzemből tanúságot tettek

A marosvásárhelyi CFR-műhelyekben

öntudatokról, harci készségükről. A gránátokat és srappelveket gyártó hadiüzem dolgozói 1917-ben sztrájkba léptek az alacsony bérek, a rossz élelmi-szerellátás, a katonai terror ellen; a háború befejezését, a békét követelték, ámbr tudták, hogy a még erős katonai kormányzat statáriális bíróság elé állíthatja őket. A sztrájkot a fegyveres hatalom letörte. A vezetőket büntető-századokba osztották, és a frontra küldték. Így került büntetőszázadba az akkor alig 20 éves Kacsó Feri is — a Vasas Szakszervezet későbbi elnöke —, az 1917-es sztrájk legaktívabb vezetője. Ilyen harcos múltból merítették erőt és öntudatot 1923-ban a Transsylvania vasasai a hathetes, győzelemmel véget ért sztrájkhoz. Érthető, hogy ifjú lelkesedéssel vallottam magam szervezett vasasnak, közéjük tartozónak.

Az osztályharcos, forradalmi magatartásról közismert Köblös Elek mellett — aki akkor már nem volt Marosvásárhelyen — legtöbbet Soós Jóska és Dán Pista bácsi nevét hallottam ebben az időben. Még nem ismertem őket személyesen, de valahogy róluk formáltam meg a forradalmár arcképét. Simó Géza bácsit — későbbi tanítómesteremet és idősebb barátomat — tisztelettel köszöntöttem, de még egyszer sem beszéltem vele. Nemcsak én, hanem minden harcos szakszervezeti munkás tisztelettel és bizalommal emlegette nevüket példamutatásukért, bátor, megalkuvást nem ismerő magatartásukért.

Igy érthető meg 1924 végén egy famunkás bizalmi hangos kifakadása az óvatos magatartásra figyelmeztetőikkel szemben: „Az isten érti meg ezt az örökös figyelmeztetést a lapulásra. Hát hogyan lehet bérmozgalmat előkészíteni anélkül, hogy ne beszéljünk a sztrájk eshetőségéről?! Csak már jönnének haza Soós Jóskaék, hogy véget vessenek ennek az örökös »vigyázzunk, elutársak!«-nak!” Tetszettek nekem az ilyen beszédek, nem egy bizalmi szájából hallottam hasonlókat. Szokásom volt, hogy a műkedvelő próbákra korán felmentem a Munkásotthonba, és hogy ne lézengjek a füstös biliárdteremben, bementem az éppen folyó gyűlésekre. A más szakmabeliek gyűlésein is nagyon sokat tanultam, sőt egyszer a színpadon, a kulisszák mögött végighallgattam a marosvölgyi famunkás küldöttek zajos-harcos megbeszéléseit is az 1925-ös évre kötetendő kollektív szerződéssel kapcsolatban. A heves viták, a bátor vezetők harcos kiállása, az ingadozó óvatosokkal — mondhatni „opportunistákkal” — való éles összecsapások növelték öntudatomat, ismereteimet, és konkrét állásfoglalásra készítettek.

Erre az állásfoglalásomra akkor került sor, amikor a már néhány hónap óta működő műkedvelő-gárda tagjait a Munkásotthon vezetősége gyűlésre hívta össze, a gárda szervezőivel és irányítóival karöltve. A kérdés komoly volt, el kellett dönteni, milyen irányban működjék a gárda. Megengedhető-e, hogy

az előadások anyagában túltengjenek az ostoba kispolgári izlésnek megfelelő sikamlós-pikáns kuplék, a nyavalygó vagy limonádé-édes operettslágererek, a hülye kis röhgéttető „vigjátékok”...

Először Szabó Jenő és Kahána Jolán, majd Szabó Dénes fejtette ki álláspontját, hangsúlyozva, hogy a „munkásszínjátszás” szerepe nemcsak a szórakoztatás, hanem az öntudatra-nevelés is — elsősorban az öntudatra-nevelés —, és a szórakoztató résznek is névósnak és értékesnek kell lennie. Válaszképpen elhangzott a Munkásotthon vezetőségének óvatossági intelme, ami felbátorította a kispolgári beállítottságú műkedvelőket. Egymás után állottak fel a szereplési viszketegségtől megfertőzött fiúk és lányok, akik néhány betanult kupléjuk vagy operettslágerük előadását veszélyeztetve látták, és felháborodva utasították vissza azt a felfogást, amely nevelő vagy éppen forradalmi tendenciát akar az előadásokba bevinni pusztá szórakoztatás helyett. „A munkás hat napon át dolgozik, a hetediken pihenni akar. Egész héten hallja a »láncsörgést« meg az »ostorpattogást«, miért akarjátok még vasárnap is az idegörlő gondokra emlékeztetni a munkást? Nem elég az egész heti robot s az abból fakadó fáradtság, szomorúság?” — kérdezte egy nagy műkedvelői múlttal rendelkező, nem éppen fiatal borbélylegény.

Én akkor még nem játszottam a műkedvelő-gárdában. A zenekarban voltam, ahova Katonai Pista egész zenekara az én javaslatomra belépett, amikor meghallották, hogy Sárkány bácsi, az öreg állástalan tanító is belépett három zenélni tudó fiával. Ismeretlen voltam a „sztárok” között, és először fitymálva hallgatták fejtegetéseimet. Megpróbáltam úgy beszélni, ahogy éreztem, s mire bevégeztem a beszédemet, a szereplőgárda többsége a pártomra állt. Ferencsovics Pista, aki drámai szerepeket is játszott, és mindenki jól ismerte, utánam igazodott: a nevelő-tanító jellegű darabok mellett foglalt állást. Ő sem vonta kétségbe a vidám vagy satirikus daraboknak, daloknak a szükségét, de alá húzta, hogy nem olyan szatírákat akarunk, ahol az egyszerű ember — a paraszt, a cigány — tudatlanságát, esetlenségét gúnyolják ki, hanem olyan, ahol a gazdagot, a kapzsit, a tülekedőt, a talpnyalót, a sztrájktrórt, a gyári besúgót s az erőszakoskodása folytán kárvallott kapitalistát állítják pellengérré.

Ilyen darabok különben már rendelkezésünkre is álltak. A gyűlés végső fokon állást foglalt a tendenciás darabok mellett, és ezzel szélesre tárta a kaput egy több évig tartó forradalmi kultúr munka előtt. Felszólalásomnak az lett a következménye, hogy a gárda tagjai megválasztottak delegátusnak a Szaktanácsba.

Attól a naptól kezdve részt vettem a Szaktanács munkájában, képviselve a mintegy 60—70 tagot kitevő kulturális csoport rendező, színjátszó és zenész tagjait. A Szaktanácsba történt delegálásom új irányt és tartalmat adott élettemnek.

Veress Pál

A munkásegységfront erdélyi történetéhez

1944. május elseje rendkívül jelentős esemény a romániai munkásmozgalom történetében: ekkor hozta létre a Román Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt Központi Bizottsága a munkásegységfrontot.

Ismeretes, hogy az SZDP központi vezetőségének jobboldali elemei évenként át visszautasították az RKP Központi Bizottsága politikai platformján folytatott vitát az egységfront megteremtéséről. 1944 áprilisában azonban az SZDP Központi Bizottsága mégis elfogadta a munkásegységfront megteremtésének gondolatát. A harmadik munkáspárt — a Ghelerter-féle párt — mindig is a munkásegységfront mellett volt.

A munkásegységfront mindössze négy hónappal az augusztusi antifasiszta fegyveres felkelés előtt jött létre, s így nem hozhatta meg mindenben a várt gyümölcsöket. Mindenekelőtt azért, mert az RKP szervezetei és az irányítása